

Olsvai Imrének. Ekkor láthattuk, milyen sokan vannak, akik hálával tartoznak neki, és akik szeretik. Ő nemcsak tudós, hanem a népzenei mozgalom egyik meghatározó személyisége volt, működési területe az egész ország. Nagy szerencséje a falusi pávaköröknek és a városi táncmuzsika fiataloknak egyaránt, hogy Olsvai Imre magára vállalta és mindvégig hordozta is a mozgalom szakmai mindenesének, tanácsadójának szerepét.

Széles körű kapcsolatot tartott fenn vidéki népdalgyűjtőkkel is, akiknek ösztönzést és gyakorlati segítséget nyújtott anyaguk közreadásában mint munkatárs, szerkesztő, lektor. Mindig nagy gonddal őrizte és ápolt munkatársainak, elődeinek, köztük a népzene-tudomány félreszorult, háttérbe került munkásainak emlékét. Írt Vikár Béláról, Berze Nagy Jánosról, Balla Péterről, Ecsedi Istvánról, Együd Árpádról, feldolgozta Lükő Gábor népzenei gyűjtését, Ittész Mihállyal közösen kiadta annak az M. Bodon Pálnak a népzene-gyűjtését, aki Bartók társa volt az első székelyföldi gyűjtőúton.

Akik személyes kapcsolatban álltak vele, mind tudják, hogy ő volt az, akihez bármikor fordulhattunk. Tőle mindig lehetett kérdezni, mert nemcsak tudása, de türelme és figyelme is volt a feleletre.

Olsvai Imre hűséges volt: munkatársaihoz, falusi énekeseihez, szakmai, szellemi mestereihez, a lényegesnek tartott ügyekhez és a felismert igazságokhoz. Ez a hűség az, ami különösen értékessé tette lényét és tevékenységét.

Nem minden szólás igaz. Azt mondják: senki sem pótolhatatlan. Valójában mindenki egyedi példány, s mint ilyen, mással nem helyettesíthető. Számunkra Olsvai Imre kiváltképpen pótolhatatlan, és mindig hiányozni fog.

Szeretettel őrizzük emlékét!

*MTA Zenetudományi Intézet
Népzene és Néptáncosztálya*

Hová repül a páva?

„A népzene iránti érdeklődés nőttön nő...”

Kodály Zoltán tette ezt az örömteli megállapítást 1937-ben, A magyar népzene című, maig irányt mutató nagy tanulmányának IX. fejezetében.

Bizonyára örömmel tölténé el, ha ma körülnézve látná, hogy amiről hajdan álmódott, az megvalósulni látszik. A népdal, a népzene bekerült mára az iskolai oktatásba, ezáltal szervesen beilleszkedett az egész társadalomba, és eljutott még oda is, ahol sosem volt jelen. Bő száz éve érik már ez a folyamat. Tekintsük végig, honnan, és hogyan jutottunk el ideig.

Már Csokonai leírja 1803-ban, hogy „Hallgassátok figyelemmel a danoló falusi leányt és a jámbor puttonost...” Kölcsey is megállapítja 1826-ban, hogy „...a való nemzeti poézis szikráit a köznépi dalokban kell

nyomozni”. Liszt Ferenc is szándékozott megismerni a magyar falusiak zenéjét. Mégis Kodálynak és Bartóknak kellett eljőnnie ahhoz a huszadik század elején, hogy a magyar népdalt a maga igaz valójában felmutassák, fontosságára felhívják a figyelmet, megismertessék és népszerűsítsék a hazai közéletben. Ez volt a magyar népdal igazi felfedezése.

Az akkori koncertéletben még szóba se jöhetett a népdal kíséret nélküli, eredeti módján való előadása. A Magyar népdalok című, Bartók és Kodály által 1906-ban énekhangra és zongorára feldolgozott húsz népdal kottájának előszavában Kodály megfogalmazza a kíséret feltétlen szükségességét, ami által közelebb lehet vinni a népdalt az akkori közönség ízléséhez: *„Kell rá a ruha, ha behozzuk a mezőről a városba. De a városi öltözetben félszeg, szorongó. Úgy kell rászabni a köntöst, hogy el ne akassza a lélekzetét. Akár énekkarra, akár zongorára dolgozzuk, a kíséret mindig csak az elveszett mezőt és falut igyekezze pótolni.”*

Egy emberöltővel később, 1937-ben Kodály már bizakodva írhatta le, hogy nőttön nő a népzene iránti érdeklődés. Igen népszerűvé váltak a Gyöngyösbokrétá mozgalom szervezett parasztcsoportokat mozgató, éves budapesti találkozói 1931 és 1944 között, amelyek a népzene- és néptánchagyományt többé-kevésbé hiteles módon mutatták be. A kiváló Kodály-tanítványok közreműködésével pedig már az egész országra kiterjedt a nagyszerű *Éneklő Ifjúság* mozgalom. Mindenütt iskolai énekarok alakultak a népdaléneklés és a sajátosan magyar népdalfeldolgozások jegyében. Kodály és Bartók csodálatos kórusművei, a rendszeres találkozók, egyéb szerepléseken felhangzó dallamok belopóztak mind az előadók, mind a közönség szívébe. A cserkészek a külön számukra megjelentetett népdalos füzetből tanulták és terjesztették a dalokat. Kodály a felnőtt kórusok figyelmét is felhívta az igényes egyszólamú népdaléneklés szépségére, fontosságára.

A háború után is vitte még a lendület a népdaléneklési kedvet. Talán az 1946-ban alapított *Békés-Tarhosi Énekiskola gyermekkórusa* volt az első „Pávakör”, mivel fellépéseik alkalmával rendszeresen, de még az országos kórusversenyeken is mindig énekeltek egyszólamú népdalcsoportokat, nagy feltűnést keltve. Ebben az iskolában a népdal hatotta át a tanulóifjúság mindennapjait, itt valósították meg legelőször a gyakorlatban Kodálynak a magyar népdalon alapuló zenei nevelési elveit. Ennek az intézetnek a szellemi utódai lettek az ének- zenei általános iskolák, ahol szintén mindennapos volt a népdalok éneklése.

Az 1950-es években nagyarányú népdalgyűjtés kezdődött, zeneakadémisták és vidéki énektanárok bevonásával. Megjelent a Magyar Népzene Tára első kötete. Megalakult a Magyar Állami Népi Együttes, és vitte a világban sokfelé a magyar népdal és néptánc jó hírét. Az 1960-as években már voltak kisebb népzenei találkozók, a Magyar Televízió Nyílik a rózsza címen rendezett vetélkedőt, ahol hallhattunk népdalt és nótát, vegyesen, zeneszerzők által komponált ún. népi zenekari kísérettel.

Igazi nagy fordulatot hozott az első televíziós Röpülj páva verseny 1970-ben, ahol a kitűnő karnagy, Vass Lajos megénekelte az egész országot a képernyők előtt. Itt jelent meg először a színpadon a nagy nyilvánosság előtt a magyar népdal a maga eredeti formájában, kíséret nélkül. Mindenki rácsodálkozott a dalok szépségére, rádöbbenek az emberek, hogy énekelni jó. Országszerte fellendült az éneklési kedv, pávakörök, citerazenekarok alakultak szinte minden faluban, sőt városokban is, többnyire a helyi tanítók vezetésével. Elkezdődtek a rendszeres találkozók, majd a Kórusok Országos Tanácsa – KÓTA kialakította az országos minősítés rendszerét is.

Elindult a táncházmozgalom, itt is az eredeti népzeneire táncoltak, amely igen sok fiatalt vont be ennek a varázsos népi kultúrának a bűvkörébe. Mentek a fiatalok Erdélybe, mentek a falvakba szerte az országban, a „tisza forráshoz,” átvenni a zene-és táncagyományt közvetlenül a még élő öregektől. Ezt a máig ívelő korszakot jövendölte meg Kodály, amikor azt írta „*A nép életéből lassan de kérlelhetetlenül irtja a hagyományt maga az élet. Ezzel szembeszállni, egy természetes történeti folyamat elé gátat vetni: hiábavaló törekvés volna. Most a művelt rétegen a sor, hogy felkarolja, megőrizze, hogy élete cselekvő része legyen.*”

Mára elértük, hogy az alapfoktól az egyetemi szintig már lehet fő-tárgyként népi hangszert vagy éneket tanulni. Ugyanúgy, mint eddig hegedűt, zongorát, vagy egyéb klasszikus hangszert. A hagyományörző népdalkörök és zenekarok mellett számtalan kisebb-nagyobb létszámú iskolai, ifjúsági, valamint felnőtt korú népzenei együttes dalol, táncol és muzsikál az országban. A zenekarok igen jól, a régiektől eltanult hiteles módon játszanak akár táncegyüttesek kísérőjeként, akár önálló műsorokat is adva. A hangszeres szolisták száma is igen nagy. A kiváló régi népi énekes egyéniségek után sok jóhangú fiatal népdalénekes szolistát, főleg lányokat hallhatunk, akik vagy a falujukbeli öregektől, vagy hanglemezről sajátítják el a dúsan díszített dalok előadásmódját. A táncházmozgalom is elevenebb, mint valaha. Sok fiatalnak teljesen természetes, hogy ismeri, tudja az egyes magyar tájak táncait, dallamait. A fiatal szülők viszik kis gyermekeiket is a különböző népzenei fesztiválokra, előadásokra, mint például a népzenei találkozók, az Országos Táncház-találkozók, vagy a tavaly nyáron hatalmas sikert aratott Szent István napi budapesti, Clark Ádám téri nagy rendezvény, megvalósítva ezzel Kodály tanítását, miszerint egy gyermek zenei nevelését már az anya születése előtt el kell kezdeni.

A KÓTA és a Vass Lajos Szövetség által rendszeresen szervezett országos-, sőt Kárpát- medencei versenyeken és nagyobb tájegységi vagy megyei rendezvényeken túl nagy igény van a kisebb találkozókra. A szomszédolásra, a testvérvárosi, testvérközségi kapcsolatok keretén belüli kölcsönös fellépésekre a határon túli népzenei együttesekkel is, valamint újabban a műfaji szempontból megkülönböztetett, meghirdetett

találkozókra, mint pl. a nagyszerű pásztordal verseny, vagy katonadal találkozó. A jubileumi rendezvények is igen kedves alkalmak az együtt dalolásnak, muzsikálásnak. Újabban Debrecenben nagy igény mutatkozik a klubfoglalkozásnak tekinthető, „Szerda esti dalolónak” nevezett rendszeres közös éneklési alkalmakra, ahol kitűnő népzenei szakember vezetésével ismerkedhet meg az egyre bővülő létszámú tagság sok szép népdallal, és újra élékelhetik a régen tanult, még az iskolából vagy a falusi szülői házból hozott dalaikat is.

Nagyszerű kották, népzenei tankönyvek jelentek meg, melyekből a fiatalság mellett minden korosztály tanulhat. Létrejött a Hagyományok Háza, mely már nevében is jelzi fontos, hagyománymentő szerepét.

A népzene-tudomány összkiadása, a Magyar Népzene Tára sorozata a XII. kötetnél tart. Felsorolni is nehéz lenne, hány igen nagyjelentőségű kötet látott napvilágot az utóbbi években a magyar népdal előadási sajátosságairól, Bartók és Kodály népzene-tudományi munkásságának még kellően fel nem tárt egyes területeiről, népzeneink keleti rokonságáról. Most legutóbb pedig négy nagy kötetben jelent meg az új stílusú népdalokról egy rendszerezett, teljes áttekintés *Bereczky János* munkája. Kisebbségi volumenű, népszerűsítő helyi kiadványok, tájjellegű daloskönyvek is színezik a népzenei témában kiadott könyvek sorát.

A néptánc-tudomány nemzetközi szinten is magasra értékelt, szinte korszakalkotó, hiánypótló kötetekkel járult hozzá a magyar zene-és tánc-tudomány általános elismertségéhez. Nemrég jelent meg a Magyar Népzenei Antológia, mely DVD formában ad átfogó képet népzeneinkről. Újabban a Zene-tudományi Intézet népzenei és néptánc archívumának nagyértékű gyűjteményeire már az interneten keresztül is hozzáférhetünk. (Lásd <http://db.zti.hu>).

A média amennyit ront a mai fiatalság beszédén és zenei ízlésén, annyit segíthet is népzenei műsoraival. Napjainkban jelentős – a Bartók Rádióban állandó műsorszámként megszólaló *Népzene-sorozat* és a *Sebő-sorozat*, – valamint a Folkrádióban is hallható rendszeresen igen magas színvonalú előadások, összeállítások. Hiányoznak azonban azokhoz a hetvenes-nyolcvanas évektől sokáig olyan sikeres és népszerű műsorokhoz hasonlókat, mint a Népdalkörök országsszerte, a Népművészek a mikrofon előtt, a Daloló-muzsikáló tájak, a Nótafaiskola, vagy a Ne-felejcs. Hiányoznak a magazin-műsorok is, a beszámolókat egyes népzenei találkozókról, egyéb népzenei hírekről, eseményekről. Igen élvezetesek és tanulságosak azonban azok a Magyar Televízióban a Duna csatornákon rendszeresen látható eredeti néptáncfilmek, melyeket nézve a mai nézők is átélhetik a hajdani gyűjtések hangulatát, láthatják meglepedni a régi falusi életet. Az egykori kitűnő táncosok látványa elkápráztat bennünket. És láthatjuk néhány pillanatra feltűnni a néptánc-tudomány bartóki formátumú megalapozóját, a kiváló tudós *Martin Györgyöt* is, kutatómunkája közben.

A nemrég indult Dankó Rádióról, és a magyarnóta műfajáról is említenünk kell tennünk, mint 19. századi dalhagyományunk jellemzően magyar sajátosságról, mivel szerzte az országban a népdalkörök mintájára számos nótakör is működik. Ennek a műfajnak ma is megvan a maga tábora. A Dankó Rádióban, vagy a sokféle gyakorta rendezett magyarnóta esteken a hagyományos cigányzenekari előadást is élvezhetik a nótakedvelők. A külföldi turisták közül is sokan szívesen keresik fel a cigányzenés itthoni íttermeket. Kodály Zoltán a népies műdalt, – ahogyan a mai magyarnóták 19. századi eredeti műfaját nevezzük, – zenei műemléknek, értékes nemzeti hagyománynak tekintette. De kifogásolta a népdal és a népies műdal, a magyarnóta keverését, a nóta népdalként való előadását, terjesztését. A két műfaj elkülönítése, valljuk be, ma is gondot okoz sokaknak. „Nem tudja az ember, hogy melyik a nóta, melyik a népdal. Csak danojja az ember, danojja”, mondta áldott emlékű kedves hajdani énekesem, B. Nagy Ferenc nádudvari gulyásszamadó. A mai fiatalság egy része már tudatosan válogat, és a kettőből a népdal világát érzi sajátjának. A magyarnótákban az idős korosztály leli inkább örömét. Új jelenség a nótakörön belül működő népdalcsoport, ahol ugyanazok a személyek adják elő mindkét műfaj darabjait. Nemcsak fehér asztal mellett egy-egy jól sikerült fellépés után, ami általános jelenség, hanem fő műsorként a színpadon is. Ebben az esetben az előadás népzenei részét főképpen új stílusú népdalok alkotják, díszítések nélkül.

A technika hatalmasat fejlődött az utóbbi évtizedekben. A nagy, nehéz magnetofonokat felváltották a kisebb készülékek, majd a filmezés, videózás. Egyre kisebb és hatásosabb eszközökkel lehet megörökíteni a még élő kiváló népi előadóinkat. A népzenei együttesek CD-t, videót készítenek a legjobb műsoraikról. Megvalósult Bartóknak az az 1920-as évekbeli elképzelése, hogy a népzene gyűjtés ideális eszköze a hangosfilm. Azt akkor még senki nem is álmodhatta, hogy ma már mobiltelefonnal is filmezhetünk. Egy-egy új népzenei témájú könyv sikeréhez pedig nagyban hozzájárul a hozzá csatolt CD, ahol az érdeklődők meghallgathatják a kottában látható dallamot. A legutóbb megjelent, bihari dallamokat tartalmazó daloskönyvben pedig érdekességképpen magukat az eredeti falusi énekeseket hallhatjuk, ahogyan negyven évvel ezelőtt a gyűjtőnek énekeltek.

A népzenei együttesek élére képzett, rátermett, jó vezetők kellenek. A zeneművészeti szakiskolákban, valamint a Zeneakadémián a népzene szakon végzett hallgatók erre kiválóan alkalmasak. A már működő vezetők számára mind a Kórusok Országos Tanácsa, mind a megyei művelődési intézmények rendszeresen szerveznek továbbképzéseket, ahol a résztvevők elméleti és gyakorlati foglalkozásokon bővíthetik ismereteiket. Emellett igen népszerűek a különböző nyári népzenei táborok, ahol még több alkalma nyílik nemcsak a csoportvezetőknek, hanem a tagoknak is tudásuk gyarapítására.

Meg kell említenünk az utóbbi évtizedek eredményeinek számbavételekor az e műfajban létrehozott kitüntetési formákat is. A Népművészet Mestere és Népművészet Ifjú mestere cím adományozását, az Arany Sarkantyús- valamint Arany pártás táncos címet, a Magyar Örökség- díj kitüntetést, a Kóta Életmű-díjat és különböző elismerő okleveleket. Minden néphagyomány kedvelőnek hatalmas öröm és meglepetés volt, amikor neves népi mesemondónk Kossuth- díjban részesülhetett. Az országos Prima- díj mintájára megyei Prima- díj is adható, valamint az egyes városok, községek vezető testületei által adott díjak, elismerések is fontos örömforrások az egyes népzenei csoportok, szólisták számára.

Szólnunk kell még arról, hogy a rendszerváltozáskor a népzenei együttesek fenntartók nélkül maradtak. Azt hittük, hogy visszaesik az addig látványosan fejlődő népzenei élet. De örömmel tapasztaltuk, hogy a dalolási, zenélési kedv megmaradt, a csoportok magukra találtak, egyesületként működnek tovább, a mai élet követelményeinek megfelelő szervezeti keretek között. Az is újdonság, hogy ma már fő foglalkozásként, mint egyéni vállalkozó, vezethet valaki népzenei együttest, vagy együtteseket.

Az utóbbi időben hangversenyeinken az eredeti népzene és annak a műzenébe átültetett formája egymás mellett is hallható, hatalmas sikert aratva. Kitűnő népzenei együtteseink zongoraművésszel felváltva adták elő például Bartók Béla Román népi táncait. A zongoramű egyes tételei között meghallgathattuk, hogyan hangzott ez eredetiben a gyűjtés alkalmával. Kiváló klasszikus, valamint jazzmuzsikus előadóink gyakran és szívesen rögtönöznek koncertjeiken magyar népdal- témára. Tudunk olyan rendszeresen koncertező, Zeneakadémiát végzett blockflöte művésztanárról, aki tudományos módon foglalkozik hangszerjátékának a 18. században használatos díszítésmódjaival, valamint kutatja ennek a magyar népi furulyajátékkal való kapcsolatát. Érdekes kezdeményezés a barokk kori vonós hangszerjáték és a magyar hangszeres népzene kapcsolatának vizsgálata is. A világzenének nevezett legújabb, mindenütt igen népszerű zenébe is sikeresen utat talált a magyar népdal, a világhírű, kilenc Oscar- díjas Angol beteg című alkotással pedig a filmvászonra is felkerült. Szólnunk kellene még arról a jelentős, helyenként elsőprősikerről is, ami eredeti néphagyományunk külföldi bemutatóit rendre kíséri, valamint a határainkon kívül élő magyarok lelkes népzenei- és néptánc együtteseiről, szólistáiról is. Sok- sok mindenről, ami már bőven meghaladná e cikk kereteit.

Jelen írásom közel sem fest teljes képet mai népzenei életünkről. Egy azonban bizonyos: a magyar népzene, ez a falusi réteggkultúra a társadalom minden szegmensében életre kelt. Falusiak és városiak egyaránt, egyformán élik, anyanyelvi szinten beszélnek, használják a dalokat, táncokat. Ezek előadása akár csoportosan, akár szólóban ma már természetes színpadi látvány. Igen magas szinten művelik is és tanítják is ér-

tékes kulturális örökségünket. Nemcsak a világ más tájain ismerik kiváló népdalénekesnőink hangját, hanem itthon is tudja már mindenki, hogy a népdal szép, a népdal hatalmas kincs. Ez a felismerés ráirányította a nagyobb figyelmet a népművészet más ágaira is. Feltámasztják a falvak a hajdani népszokásait, a régi kismesterségeket. A régi szép népi díszítő motívumok megjelennek mai használati tárgyainkon, épületeken vagy ruházatunkon egyaránt. Sőt a hagyományos ételkészítések, recepteknek is nagy reneszánszát éljük, gondoljunk csak a kolbász-töltő, slambucfőző, és sok más egyéb hasonló versenyre, fesztiválra, ahol egy kisebb közösség felmutathatja nemzeti értékeit. Talán nem túlzás azt állítani, hogy a régebbi századok klasszikus magyar zeneműveinek egyre gyakoribb örvendetes megjelenése rádióban és egyéb koncertműsorok keretében is ennek a nagy, általános magyar népi kulturális reneszánsznak a hatására indult el.

A tavalyi, immár második televíziós *Fölszállott a páva* verseny nagy sikere, hatalmas nézőszáma azt igazolja, hogy igen sokakban még és már elevenen él a magyar néphagyomány szeretete, tisztelete. Sokakban erősödött meg az az érzés, hogy énekelni jó, közösen énekelni még jobb. Hogy nemzeti kultúránk nagy érték. És ezeket a sajátosan magyar értékeinket felmutatva foglalhatjuk csak el a bennünket megillető helyet az európai népek nagy családjában. Igen örvendetes, hogy A Magyar Televízió 2014-re is meghirdette a *Fölszállott a páva* versenyt, melynek során még többet meríthetünk a bartóki „tisza forrásból”, és valóra válthatjuk Kodály intelmét: „A tűznek nem szabad kialudni!”

Hová repül a páva? Kívánom, hogy repüljön be jelképesen minden ember szívébe, vigye oda gyönyörű néphagyományunk minden szépségét, a dal és tánc adta sok-sok örömet, felszabadult boldogságot. Hogy beteljesítve Kodály Zoltán hajdani látomását, minél többeknek élete cselekvő részévé válhasson ez a csodálatos nemzeti kincsünk.

Bencze Lászlóné dr. Mező Judit

Élt és lobogott

Ugrin Gábor 1962 és 1978 között a Veres Pálné Gimnázium tanáraként ezrek és ezrek ének-zene tanára volt...

Sokan, nagyon sokan rendültek meg a hír hallatán, Ugrin Tanár Úr halálhírére.

Szinte megbénultunk, pedig a legtöbben évtizedek óta elvesztették a rendszeres kapcsolatot Tanár Úrral. De az a biztos érzelmi, értelmi és etikai bázis, ami beépült a kamasz évek alatt és sokaknak még huszas